

Арістова Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету;

Шульга Михайло Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
член-кореспондент НАПрН України

**ПРАВОВА ПРИРОДА АДАПТАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО,
ЗЕМЕЛЬНОГО Й АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО
СТАНДАРТІВ ЄС: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ**

Аналіз основних положень Закону України «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики на період до 2020 року» [1] переконливо доводить, що стратегічними чинниками системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна, соціальна спрямованість, реалістичність, економічна ефективність. Водночас, аналогічна тенденція спостерігається й стосовно аграрного та земельного законодавства, що підтверджується, зокрема, відповідними положеннями Закону України «Про Основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [2]. На нашу думку, безумовним правовим підґрунтям для впровадження одного із стратегічних чинників мають поставати нормативно-правові приписи Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [3], який визначає адаптацію законодавства як «процес

приведення нормативно-правових актів України у відповідність із *acquis communautaire*».

Проведені дослідження довели, що нормативні документи ЄС не містять визначення поняття «адаптація» та, відповідно, його змісту й застосування на практиці [4]. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на з'ясуванні змісту та особливостей поняття «адаптація», що сприятиме, у свою чергу, розумінню правової природи адаптації як екологічного, так і земельного й аграрного законодавства України до правових стандартів ЄС. Пропонуємо розпочати з аналізу сутності наукових дискусій, присвячених питанням щодо визначення понятійного апарату інтеграційних процесів, взаємодії норм міжнародного і національного права та їх застосування.

На нашу думку, слід цілком погодитися з Ю. С. Шемшученком, який зазначав, що «початковим пунктом гармонізації законодавства України з європейським правом є уніфікація термінології, що використовується в... правових системах. Без цього важко досягти взаєморозуміння в правовій сфері» [5]. Дійсно, «процес гармонізації потрібно починати з узгодженості юридичної термінології, зокрема, запровадження в практику термінологічного багатомовного тезаурусу Європейського парламенту EUROVOC» [6]. Водночас проведений доктринальний та нормативно-правовий аналіз допоміг виявити існування, серед іншого, таких понять, як: «гармонізація», «адаптація», «рецепція», «пристосування», «уніфікація», «зближення», «наближення», «імплементация», «трансформація», «інкорпорація», «апроксимація» законодавства України до міжнародно-правових норм та принципів. Це дозволило також виявити існуючі підходи щодо визначення змісту поняття «адаптація» – це: 1) «процес приведення...»; 2) «зближення...»; 3) процес зближення та поступового приєднання...; та поняття «правова адаптація» – «процес розроблення та прийняття нормативно-правових актів та створення умов для їх належного впровадження та застосування з метою поступового досягнення повної відповідності права України». Очевидно, що поняття

«адаптація» та «правова адаптація» співвідносяться між собою як загальне й часткове.

Однак, у будь-якому разі, адаптація – це процес, який пов'язаний з особливостями взаємодії норм міжнародного та національного, зокрема, екологічного, земельного або аграрного права. Намагаючись з'ясувати таку сутнісну характеристику поняття «адаптація» екологічного (земельного, аграрного) законодавства України, як «процес приведення», вважаємо за необхідне зосередити увагу на усвідомленні загальних проблем співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права, особливостей застосування міжнародно-правових норм, а також підходів до їх вирішення. На нашу думку, це допоможе привернути увагу наукової спільноти до з'ясування «корінних» чинників, які впливають на стан адаптації, зокрема, екологічного (земельного, аграрного) законодавства.

Насамперед акцентуємо увагу на тому, що ще у першій половині ХХ століття у правовій доктрині сформувалися дві основні концептуальні позиції щодо розуміння проблеми співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права: дуалістична та моністична (має два підходи). Дослідження показали, що на сьогодні представники обох концепцій – моністичної і дуалістичної – фактично сформували єдину позицію щодо розуміння проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права – це дві різнопорядкові, але тісно взаємодіючі між собою «правові конструкції» [7, с 199]. Нам лише залишається цілком погодитися з висновком, отриманим представниками обох концепцій. Таким чином, для визначення науково-теоретичного підґрунтя адаптації екологічного (земельного, аграрного) законодавства України до правових стандартів ЄС необхідно передусім усвідомити та з'ясувати особливості взаємодії норм міжнародного та національного права, зміст яких на сьогодні виражений у концепціях «помірного» монізму та дуалізму (спростовується ідея примату міжнародного права над національним, або, навпаки, наголошується на необхідності

формування нових підходів до якісної взаємодії між цими «правовими конструкціями»).

У роботі відстоюється позиція, згідно з якою вирішення проблеми взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права, крім вирішення суто на концептуальному рівні, потребує також визначитися з відповіддю на другу важливу наукову проблему – щодо застосування норм міжнародного права. У зв'язку з цим пропонуємо надалі дослідити основні положення теорії трансформації та імплементації як науково-теоретичного підґрунтя вирішення проблеми застосування норм міжнародного права, зокрема, екологічного, (земельного, аграрного). Така пропозиція зумовлена результатами проведених раніше досліджень щодо застосування норм міжнародного інформаційного права [4]. Дослідження показали, що серед наукової спільноти положення теорії імплементації на сьогодні поділяють значно більше, оскільки і в понятійному, і в змістовному плані вона набагато точніше, ніж теорія трансформації, описує механізм застосування міжнародно-правових норм у сфері внутрішньодержавних відносин. Трансформація ж розглядається лише як один із способів імплементації. З'ясовано існування вузького та широкого розуміння поняття «імплементація». У роботі поділяється широке тлумачення поняття «імплементація», надане І. І. Лукашуком: імплементація має правотворчий (у сфері правозастосування), організаційний, оперативно-виконавчий, а також контрольний характер [8, с. 134], чим забезпечується виконання міжнародно-правових зобов'язань державою.

Усвідомлення особливостей взаємодії норм національного інформаційного та міжнародного інформаційного права дозволило у роботі висунути гіпотезу про те, що адаптація екологічного (земельного, аграрного) законодавства України до правових стандартів ЄС охоплюється положеннями теорії імплементації та її способами. Крім того, враховуючи висновки, отримані І. І. Лукашуком [8], у роботі пропонується адаптацію екологічного (земельного, аграрного) законодавства України до правових стандартів ЄС в умовах

розвитку європейської інтеграції розуміти як планомірний процес приведення екологічного (земельного, аграрного) законодавства до правових стандартів ЄС, який забезпечується низкою правотворчих, правозастосовних, правоохоронних, організаційних та контрольних заходів з метою забезпечення виконання Україною взятих на себе зобов'язань на шляху інтеграції.

У роботі відстоюється позиція, згідно з якою, за винятком понять «адаптація», «гармонізація» та «уніфікація», які, на нашу думку, доцільно вважати стадіями імплементації, усі інші поняття або постають способами імплементації норм права, або їх синонімами. Відповідно, «адаптація» – перша стадія імплементації норм права, «гармонізація» – друга стадія, «уніфікація» – третя стадія. Таким чином, понятійний апарат має ґрунтуватися навколо змісту базового поняття – «імплементація», його способів та стадій.

На нашу думку, здійснено лише перший крок щодо визначення змісту та особливостей правової природи адаптації екологічного (земельного, аграрного) законодавства до стандартів ЄС. Визначено напрями подальших досліджень, які потребують конструктивної взаємодії фахівців у різних галузях права.

Список використаної літератури

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики на період до 2020 року. Закон України від 21 грудня 2010 року URL: <https://goo.gl/Po4SPD> (дата звернення 15.11.2017)

2. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 року URL: <https://goo.gl/HBL5aw> (дата звернення 15.11.2017)

3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу Закон України від 18 березня 2004 року URL: <https://goo.gl/tdY7tF> (дата звернення 15.11.2017)

4. Арістова І. В., Ткаченко В. В. Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія / За заг.

ред. І. В. Арістової. К., Редакційно-видавничий центр НУБіП України 2015. 185 с.

5. Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом. Правова інформатика. 2004. № 3. С. 2–5.

6. Брижко В. М. Адаптація інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу URL: <http://goo.gl/yuqFsT> (дата звернення 15.11.2017)

7. Хайд Ч. Международное право, его понимание и применение США. М., 1950. Т. 1. 355 с.

8. Лукашук И. И. Механизм международно-правового регулирования. К.: Вища школа, 1980. 165 с.